GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 8281
קובץ: תשובות סופיות

ספרות עברית וכללית

שאלון 8281 (70%)

הערה

שימו לב: בפרק השירה של בחינה זו יש שתי קבוצות של שאלות. הקבוצה הראשונה (שאלות 5–12) הודפסה לפי תוכנית הלימודים הישנה בשירה, שהוחלפה בתוכנית חדשה החל ממועד חורף 2024 (תשפ"ד). שאלות 7, 9, 10, 11 ו־12 עוסקות בשירים שאינם נלמדים עוד, ולכן הן מוצגות כפי שהודפסו בבחינה, בלי פתרון, כי הן אינן נבחנות עוד. שאלות 5, 6 ו־8 עוסקות בשירים שנלמדים גם היום, והן זהות לשאלות 13, 22 ו־23 שבקבוצה השנייה, ולכן הן פתורות במלואן. הסיפור הקצר, הקטע שלא נלמד, השאלות של הקבוצה השנייה בשירה, הדרמה והרומאן והנובלה תואמים את תוכנית הלימודים של היום, וכולם פתורים במלואם.

הוראות לנבחן

מדינת ישראל
משרד החינוך
סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 8281

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר ושירה

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

יש לענות על שלוש שאלות מן הפרק הראשון (חובה) – 66 נקודות

ועל שאלה אחת או מן הפרק השני או מן הפרק השלישי – 34 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות:

(1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) שימו לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – סיפור קצר ושירה (חובה) – סיפור קצר

שאלה 1

א.

- הסיפור: "האדרת" (ניקולאי גוגול). הצורך: הצורך בחום, במובן הפשוט ובמובן האנושי, ובהבנה.
- החום הפיזי: בחורף הקפוא של פטרבורג האדרת הישנה של אקאקי אקאקייביץ' בלויה, והחייט פטרוביץ' קובע שאי אפשר לתקן אותה. האדרת החדשה היא תנאי לקיום.
- החום האנושי וההבנה: הפקידים לועגים לו ומפזרים ניירות על ראשו; הוא רק מבקש שיניחו לו. אין לו משפחה וחברים, והאדרת ממלאת את החסר: המספר מתאר אותה כבת לוויה נעימה שהסכימה ללכת איתו בדרך החיים.
- ההשפעה על ההתנהגות: הוא מוותר על תה ועל נרות בערב ומקטין את צעדיו כדי לחסוך; עם האדרת הוא נעשה חי ותקיף יותר והולך לראשונה למסיבה. אחרי הגזילה הוא פונה ל"אישיות החשובה", ננזף, חולה ומת.
- המשמעות: מי שאינו זוכה לחום אנושי מוצא אותו בחפץ, וכשהחפץ נגזל לא נשאר לו דבר; ביקורת על חברה אטומה.

ב.

- דרך העיצוב: האדרת כסמל, והאנשתה כבת זוג.
- המספר מתאר את האדרת כבת לוויה נעימה שהסכימה ללכת עם אקאקי בדרך החיים, כאילו נשא אישה.
- ההאנשה חושפת את הצורך: היחסים היחידים שלו הם עם בגד, כי אין מי שיעניק לו חום ואהבה.
- המשמעות: הסמל הופך גם לביקורת; חברה שבה אדם נמדד לפי לבושו משאירה את הבודד לחפש חום בחפץ.

שאלה 2

א.

- הסיפור: "גימפל תם" (יצחק בשביס זינגר). האירוע הגורלי: הווידוי של אלקה, אשתו של גימפל, על ערש דווי: אף אחד מן הילדים אינו שלו.
- ההתמודדות, שלב ראשון: גימפל המום; שטן מסית אותו לנקום באנשי פרמפול שרימו אותו כל חייו, והוא משתין לתוך הבצק.
- שלב שני: בחלום אלקה מופיעה לפניו ושואלת אם משום שהיא הייתה שקרנית, הכול שקר. הוא קובר את הלחם, מחלק את כספו לילדים ועוזב את העיירה.
- למה גורלי: האירוע מסיים את חייו כאופה וכאב משפחה בפרמפול והופך אותו לנודד; ובעיקר הוא מעמיד במבחן את התמימות שלו. גימפל בוחר להמשיך להאמין, מתוך ידיעה.
- בסיום הוא מספר סיפורים לילדים במקומות שבהם הוא עובר, ומחכה לעולם האמת, שבו אין רמאות.

ב.

- דרך העיצוב: החלום.
- אלקה מופיעה בחלום, אחרי שגימפל השתין לתוך הבצק, ושואלת אם משום שהיא רימתה, הכול שקר. החלום מעמיד מול עיניו את הבחירה.
- החלום מראה שההתמודדות היא מאבק פנימי: השטן מסית, ואלקה מעוררת את מצפונו. הקולות האלה הם חלקים בנפשו.
- בעקבות החלום הוא קובר את הלחם ועוזב: התמודדות שמסתיימת בבחירה בטוב.

שאלה 3

- המסע הפיזי: באדי, ילד בן שש שגדל באלבמה אצל סוק, נוסע לבדו באוטובוס אל אביו בניו אורלינס; בתחנה אדם זר מרים אותו ומחבק אותו; האב גורר אותו בין חבריו וחברותיו; הוא חוזר באוטובוס אל סוק.
- המסע הנפשי, שלב 1 – פחד וזרות: באדי פוחד מזרים, ואביו זר לו.
- שלב 2 – התפכחות: בלילה הוא רואה את אביו מסדר את המתנות מתחת לעץ; האמונה בסנטה קלאוס מתערערת, והוא חושש שיצטרך לספר לסוק את האמת.
- שלב 3 – ערמומיות וכאב: הוא שואל את אביו מה הוא ייתן לו ומקבל את האווירון; בדרך לתחנה האב השיכור אומר "אין אלוהים! אין סנטה קלאוס".
- שלב 4 – אמונה בוגרת: סוק מסבירה ש"כולם סנטה קלאוס"; באדי שולח לאביו גלויה וכותב שהוא אוהב אותו. מילד שמקבל לילד שנותן.

שאלה 4

- חלק [2] – יחסים של ציפייה ואכזבה: האב רוצה בן בדמותו ("היה משוכנע שגם הילד יאהב כדורעף"), ומדמיין את שניהם "מזנקים כאיש אחד" ו"טופחים... זה על כתפו של זה".
- הבן שונה ממנו: משחקי הכדור נראים לו "אלימים ורועשים"; הוא מצטרף "בעל כורחו" ובעיניו "תחינה אילמת ללכת כבר". "אבל הילד אכזב": הנקודה היא של האב.
- "לך, אמר לבסוף האבא, לך": ויתור, אולי גם שחרור; הנתק נחתם ("הילד הלך ולא חזר למגרש").
- חלק [3] מוסיף: מבט אל העתיד (לשון עתיד), בנו של הילד נכבש למשחק, והילד, עכשיו אב, יושב על הטריבונה.
- הוא נעשה צופה, לא משתתף, אבל רואה את בנו "מנחית בעונג גלוי", ו"תהבהב לרגע תמונת אביו המזנק להנחתה": הדימוי של האב שב דרך הנכד.
- המשמעות: היחסים בין אבות לבנים מורכבים ונמשכים לאורך דורות; מה שלא עבר מאב לבן עובר לנכד, והבן מבין את אביו רק כשהוא עצמו אב. "לרגע": הבנה חולפת, ספק פיוס, ספק כאב.

פרק ראשון – סיפור קצר ושירה (חובה) – שירה – קבוצה ראשונה – תוכנית הלימודים הישנה בשירה

שאלה 5

א.

- "יַלְדוּת", "נְעוּרִים", "שחרות" ו"מַלְאֲכֵי שֵׁיבָה" הם שלבים בחיי האדם, ויחד הם יוצרים את ציר הזמן שעליו בנוי השיר.
- שלושת הראשונים (בית 1–2) מייצגים את הצעירות ואת התענוגות הגשמיים, והנמענת, הנפש, "יְשֵׁנָה" בהם; "נְעוּרִים כַּנְּעֹרֶת נְנָעֲרוּ" – הם חולפים מהר.
- "מַלְאֲכֵי שֵׁיבָה" (בית 2) הם השערות הלבנות, שבאות כשליחים עם "מוֹסָר": הזקנה מזכירה את המוות ומחייבת לשנות דרך.
- "וְהִתְנַעֲרִי מִן הַזְּמָן" (בית 3): לנער מעליה את העולם הזמני וההחומרי, כמו ציפורים שמנערות את טל הלילה, ולפנות אל הנצחי.
- המשמעות: השיר עובר מן הזמן אל הנצח; הסיום "הֱיִי אַחֲרֵי מַלְכֵּךְ מְרַדֶּפֶת" מציב את המטרה: הנפש מצטרפת אל "בְּסוֹד / נְשָׁמוֹת" שאצל ה'.

ב.

- צימוד: "נְעוּרִים כַּנְּעֹרֶת נְנָעֲרוּ" (בית 1); "הַשַּׁחֲרוּת" / "שְׁחָרוּ" (בית 2); "כַּדְּרוֹר... דְּרוֹר" (בית 4); "יָמִים כְּיֻמִּים" (בית 4). המילים הדומות קושרות בין הצעירות לבין חלופה, ובין הציפור לבין החירות.
- שיבוץ: "לְמָתַי תִּשְׁכְּבִי" – משלי ו, ט ("עד מתי עצל תשכב"): הנפש היא כמו העצל. "וְהִתְנַעֲרִי" – ישעיהו נב, ב ("התנערי מעפר קומי"): קריאה לגאולה. "אֶל טוּב ה' נָהֳרוּ" – ירמיהו לא, יא ("ונהרו אל טוב ה'").

שאלה 6

א.

- ההטפה: פעלי ציווי אל הנפש: "שְׂחִי לָאֵל... וְרוּצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ" (בית 1), "פְּנִי" ו"וְלָמָּה תִרְדְּפִי הֶבֶל" (בית 2), "דְּעִי" (בית 4), "זְמִירוֹת קַדְּמִי" (בית 6).
- התכונות האלוהיות: "יְחִידָה" (כמו האל האחד); "מְשׂוּלָה אַתְּ בְּחַיּוּתֵךְ לְאֵל חַי, / אֲשֶׁר נָעְלָם כְּמוֹ אַתְּ נַעֲלָמָה" (בית 3): חיה ונסתרת; "טָהוֹרָה אַתְּ וְתַמָּה" כמו יוצרה (בית 4); נושאת את הגוף כמו שהאל נושא את השמים (בית 5).
- עמדה: אין סתירה. הדמיון לאל הוא הנימוק להטפה: מפני שהנפש אלוהית, מקומה אצל האל ולא ב"הֶבֶל". "דְּעִי כִּי כֵן" – ההטפה היא תזכורת לנפש מי היא.
- אפשר גם: לראות מתח – הנפש האלוהית שקועה בגוף ובהבל ולכן צריכה תוכחה; זה המתח בין מעלתה למצבה, ולא סתירה.

ב.

- שיבוץ: "שְׂחִי" – ישעיהו נא, כג ("שחי ונעברה"), כאן במובן של השתחוויה לאל; "קְרָבַי, בָּרֲכוּ" – תהלים קג, א ("ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו"); "תְּהַלֵּל כֹּל נְשָׁמָה" – תהלים קנ, ו ("כל הנשמה תהלל יה").
- תפארת החתימה: השיר מסתיים במילים "כֹּל נְשָׁמָה", שמובילות אל תפילת "נשמת כל חי"; השיר הוא רשות לנשמת, והסיום מחבר את הנפש היחידה אל כל הנשמות ואל התפילה.

שאלה 8

- מגוננת: "כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה" (בית 1); "חָרַד חָרְדָה עָלַי, / עַל־בְּנָהּ, עַל־יְחִידָהּ" (בית 2) – אהבת אם; "שָׂכָה בִּכְנָפָהּ הַשְּׁבוּרָה בַּעֲדִי" (בית 5).
- מגבילה: "וּכְשֶׁצַּר־לִי הַמָּקוֹם מִתַּחַת לִכְנָפָהּ" (בית 4); "כָּבְשָׁה רֹאשָׁהּ בִּכְתֵפִי, וְדִמְעָתָהּ עַל־דַּף / גְּמָרְתִי נָטָפָה" – החיבוק מונע ממנו לקום; הדמעה מעכבת אותו.
- השילוב: אותו סמל, הכנף, מגן וכולא; הכנף "הַשְּׁבוּרָה" – השכינה חלשה ונרדפת ("נִתְגָּרְשָׁה מִכָּל־הַזָּוִיּוֹת", בית 3), ולכן קשה לעזוב אותה.
- הקונפליקט: בין נאמנות לעולם המסורת, לבית המדרש ולשכינה הבודדה, לבין הכמיהה אל "לַחֲלוֹן, לָאוֹר" (בית 4), שאליהם "נָשָׂא הָרוּחַ" את כולם (בית 1).
- הסיום: הדובר שומע בבכייה "קִינָה עַתִּיקָה" ו"בַּקָּשָׁה וַחֲרָדָה" (בית 6), והשיר נגמר בקו מפריד, בלי הכרעה.

פרק ראשון – סיפור קצר ושירה (חובה) – שירה – קבוצה שנייה – תוכנית הלימודים החדשה בשירה

שאלה 13

א.

- "יַלְדוּת", "נְעוּרִים", "שחרות" ו"מַלְאֲכֵי שֵׂיבָה" הם שלבים בחיי האדם, ויחד הם יוצרים את ציר הזמן שעליו בנוי השיר.
- שלושת הראשונים (בית 1–2) מייצגים את הצעירות ואת התענוגות הגשמיים, והנמענת, הנפש, "יְשֵׁנָה" בהם; "נְעוּרִים כַּנְּעֹרֶת נְנָעֲרוּ" – הם חולפים מהר.
- "מַלְאֲכֵי שֵׂיבָה" (בית 2) הם השערות הלבנות, שבאות כשליחים עם "מוֹסָר": הזקנה מזכירה את המוות ומחייבת לשנות דרך.
- "וְהִתְנַעֲרִי מִן הַזְּמָן" (בית 3): לנער מעליה את העולם הזמני והחומרי, כמו ציפורים שמנערות את טל הלילה, ולפנות אל הנצחי.
- המשמעות: השיר עובר מן הזמן אל הנצח; הסיום "הֱיִי אַחֲרֵי מַלְכֵּךְ מְרַדֶּפֶת" מציב את המטרה: הנפש מצטרפת אל "בְּסוֹד / נְשָׁמוֹת" שאצל ה'.

ב.

- צימוד: "נְעוּרִים כַּנְּעֹרֶת נְנָעֲרוּ" (בית 1); "הַשַּׁחֲרוּת" / "שְׁחָרוּ" (בית 2); "כַּדְּרוֹר... דְּרוֹר" (בית 4); "יָמִים כְּיָמִים" (בית 4). המילים הדומות קושרות בין הצעירות לבין חלופה, ובין הציפור לבין החירות.
- שיבוץ: "לָמָּתַי תִּשְׁכְּבִי" – משלי ו, ט ("עד מתי עצל תשכב"): הנפש היא כמו העצל. "וְהִתְנַעֲרִי" – ישעיהו נב, ב ("התנערי מעפר קומי"): קריאה לגאולה. "אֶל טוּב ה' נָהֳרוּ" – ירמיהו לא, יא ("ונהרו אל טוב ה'").

שאלה 14

א.

- הזמן הוא מוטיב מרכזי: השיר נפתח במילה "זְמַן" (בית 1), והמילה חוזרת בבתים 5 ו־6.
- "זְמַן הַנַּעֲרוּת חָלַף וְהָלַךְ" (בית 1): חלוף הזמן הוא נקודת המוצא לשינוי; הדובר פונה אל האל.
- "וּמֶמְשֶׁלֶת זְמַן אֶמְאַס" (בית 5): ה"זמן" הוא העולם הזה וכוחו; הדובר מואס בו ושואף אל "עוֹלָם בָּא".
- "לְמַעַן בַּזְמַן מָשַׁל וּמָלָךְ" (בית 6): השליט ה"לֵץ" מושל רק "בזמן", כלומר בעולם חולף ושפל.
- התפקיד: הזמן יוצר את הניגוד בין העולם הזה, החולף, לבין עולם הנפשות, הנצחי, ומבסס את עמדת הדובר: ויתור על גאווה ועל שלטון ארצי למען הנפש.

ב.

- דרך עיצוב: צימוד ומשחק מילים בסיום: "מָלָךְ" (בית 6) / "אֶמְלֹךְ", "מָלְכָלָךְ", "מְלָךְ־לָךְ" (בית 7).
- "מָלְכָלָךְ" – העולם הזה הוא עולם מלוכלך, שפל; "מְלָךְ־לָךְ" – מלוך לך עליו, וגם "לֵךְ" (כמו "לך לך").
- התרומה: הצליל המשותף מחבר מלוכה ולכלוך, ומגחיך את גאוות הלץ; הסיום החד מבטא את עמדת הדובר: מלוכה אמיתית היא בעולם הנפשות.

שאלה 15

- השיר בנוי במבנה מסגרת: הבית הראשון והאחרון אישיים, הבית האמצעי כללי.
- החוויה האישית (בית 1): פנייה אל אהוב רחוק, "רְחוֹקִי שֶׁלִּי"; החזרה "הֲתִשְׁמַע קוֹלִי" מבטאת ספק וגעגוע; הקול "קוֹרֵא בְּעֹז" ו"בּוֹכֶה בִּדְמִי".
- ההכללה (בית 2): "תֵּבֵל זוֹ רַבָּה וּדְרָכִים בָּהּ רָב. / נִפְגָּשׁוֹת לְדַק, נִפְרָדוֹת לָעַד"; "מְבַקֵּשׁ אָדָם... לֹא יוּכַל לִמְצֹא אֶת אֲשֶׁר אָבַד" – גורל כל אדם: פרידה ואובדן.
- החזרה אל האישי (בית 3): קרבת המוות, "אֲחַכֶּה לְךָ עַד יִכְבּוּ חַיַּי, / כְּחַכּוֹת רָחֵל לְדוֹדָהּ" – רמז לרחל המקראית (ולשם המשוררת): המשוררת מצטרפת לגורל אנושי עתיק.
- המשמעות: הכאב הפרטי מוסבר כחלק מחוק כללי, וההכללה מקבלת עומק רגשי מן האישי; ההמתנה היא תשובה אישית לגורל הכללי.

שאלה 16

- הדברים נשמעים כקביעה שמחה, אבל מבטאים רגשות מורכבים: השלמה ושלווה, ולצדן ריקנות, בדידות וכאב מוסתר.
- השלווה: "שַׁלְוַת־בְּדִידוּת גְּדוֹלָה" (בית 1); הלב "נִרְגַּע, מִתְפַּיֵּס" (בית 2); "עֵינַי לָמְדוּ לְחַיֵּךְ" (בית 3).
- הצד השני: "יָמִים לְבָנִים וְרֵיקִים", "שְׁתִיקַתְכֶם"; ב"שַׁלְוַת־בְּדִידוּת" יש בדידות; הלב "מְוַתֵּר"; "לָמְדוּ" – לימוד, לא טבע; "חָדְלוּ... לְזַרֵז" את השעון – אין עוד למה לחכות.
- הדימוי בבית 2: תינוק ששר לעצמו שיר ערש כשהאם "הַלֵּאָה נִרְדְּמָה" – מנחם את עצמו, כי אין מי שינחם.
- "גְּשָׁרִים יְשָׁרִים וּגְבוֹהִים בֵּין אֶתְמוֹל וּמָחָר" – החיים עוברים בלי אירועים; החזרה בסיום יוצרת מעגל ללא יציאה.
- מסקנה: הקריאה "כָּל־כָּךְ קַל" היא אולי שכנוע עצמי; הקלות היא קלות של מי שוויתרה.

שאלה 17

- לדעתי "הניגון" מסמל את קריאת העולם ויופיו: החיים, האהבה והשירה, שהנמען ניסה לזנוח.
- "עוֹד חוֹזֵר הַנִּגּוּן שֶׁזָּנַחְתָּ לַשָּׁוְא" (בית 1): אי אפשר לזנוח אותו; הוא חוזר.
- הקשר לעולמו של עובר האורח: הנוף כולו מחכה לו: "הַדֶּרֶךְ עוֹדֶנָּה נִפְקַחַת", "עָנָן... וְאֵילָן... מְצַפִּים עוֹד לְךָ" (בית 1); הרוח והברקים, הכבשה והאיילת (בית 2).
- עובר האורח: נודד שאין לו דבר, "שֶׁיָּדֶיךָ רֵיקוֹת וְעֵירְךָ רְחוֹקָה" (בית 3); ועם זאת הוא "סָגַדְתָּ אַפַּיִם / לְחֹרְשָׁה יְרֻקָּה וְאִשָּׁה בְּצָחוֹקָהּ" – עשיר בחוויה וביופי.
- המשמעות: הניגון הוא הקשר העמוק בין הנודד לעולם; הוא אינו בעל רכוש, אבל העולם הוא ביתו.

שאלה 18

- החזרה יוצרת תקבולת בין בית 1 לבית 2: אותה תבנית, "לא... כל; גם... רק... ומשאיר", בשני תחומים שונים.
- בית 1 – הטבע: "גַּם הָעֵץ אוֹמֵר רַק גֶּזַע וְעָלִים / וּמַשְׁאִיר שָׂרָשִׁים בָּאֲפֵלָה".
- בית 2 – האל: "גַּם אֱלֹהִים מְסַפֵּר רַק שֶׁמֶשׁ, / יָרֵחַ וְכוֹכָבִים / וּמַשְׁאִיר יְקוּמִים / מֵעֵבֶר לְמַכְאוֹבֵי־הַדַּעַת".
- "גם" מצרף עדים לטענה; "רק" מצמצם את הגלוי; "ומשאיר" הופך את ההסתרה לבחירה ולערך; "לא" ו"כל" מנסחים את הכלל.
- ההסלמה: מן העץ אל האל; ולכן בבית 3, הקצר, הכלל חל על האדם: "לֹא לִפְרֹשׂ אֶת הָאָדָם עַד תֹּם".
- המשמעות: יש ערך במה שלא נאמר, בסוד, גם באדם ובשירה עצמה.

שאלה 19

- פירוש בית 4: איתקה, היעד, נתנה את המסע עצמו ("מַסָּע יָפֶה"): בלעדיה לא היה יוצא לדרך; אבל אין לה עוד מה לתת.
- המתח: איתקה היא גם הסיבה לכל הטוב וגם יעד ריק; הערך אינו ביעד אלא בדרך.
- על פי השיר כולו: "שְׂאַל כִּי תֶּאֱרַךְ דַּרְכְּךָ מְאֹד" (בית 1–2); המסע מלא "הַרְפַּתְקוֹת" ו"דַּעַת", נמלים, סחורות, ערי מצרים, "לִלְמֹד" (בית 2).
- "וְכָל הַזְּמַן חֲשֹׁב עַל אִיתָקָה" (בית 3): היעד נחוץ ככיוון, אבל "אַל לְךָ לְהָחִישׁ", "אַל תְּצַפֶּה שֶׁאִיתָקָה תַּעֲנִיק לְךָ עֹשֶׁר".
- הפתרון בבית 5: "וְהָיָה כִּי תִמְצָאֶנָּה עֲנִיָּה - לֹא רִמָּתָה אוֹתְךָ"; החכם יבין "מַה הֵן אִיתָקוֹת אֵלֶּה" – היעדים בחיים הם מניע לדרך.

שאלה 20

- המסע: נסיעה מעגלית במשך יום שלם "סְבִיב חֲצִי הָאִי" ובחזרה הביתה, כשאין לנוסע "עוֹד מַה לְהַגִּיד".
- בדרך: נוף "בִּלְתִּי מְסֻמֶּנֶת" שאי אפשר להגיע בו לשום מקום; עם ערב "אֲפָקִים גּוֹמְעִים" ים וגבעות, והנוסע "שׁוּב בַּחֲשֵׁכָה".
- "עַכְשָׁו הִזָּכֵר בַּמַּרְאוֹת": בחשכה מגיע הזיכרון – רצועת החוף, הסלע, הציפורים, האיים.
- השינוי: בהתחלה אין לו מה לומר; בסוף עדיין "אֵין לְךָ מַה לְהַגִּיד", "אַךְ יֵשׁ לְךָ מַפְתֵּחַ לַהֲבָנַת הַנּוֹפִים כֻּלָּם: / דְּבָרִים הַמְּיֻסָּדִים עַל צוּרָתָם הָאֲמִתִּית".
- מן המבט החולף אל הבנה עמוקה: הנוסע למד לראות את הדברים כמות שהם; המסע מחדש את יכולת הראייה, ואולי את היכולת לכתוב.

שאלה 21

א.

- "דּוֹדִי" (בית 2): האל הוא האהוב; כינוי מן שיר השירים; יחסי אהבה אינטימיים, ולכן הדובר אינו בודד: "וְאֵיךְ אֵשֵׁב יְחִידִי?"
- "נֵרִי" (בית 3): האל הוא האור שמנחה; "וְאֵיךְ יְדַעַךְ מְאוֹרִי?" – כל עוד האל איתו, האור לא ייכבה.
- "מִשְׁעָן בְּיָדִי" (בית 3): האל הוא המקל שעליו נשען; "וְאֵיךְ אֶצְעַן?" – ביטחון ותמיכה.
- (אפשר גם: "מְקוֹר חַיַּי", בית 5.)
- התרומה: הכינויים בונים את האל כנוכח וקרוב בכל תחומי החיים; הם מסבירים את אהבת הדובר "בְּכָל לִבִּי" (בית 1), ומבססים את עמדתו מול המלעיגים (בית 4): הקלון למען האל הוא כבודו.

ב.

- דרך עיצוב: שאלות רטוריות (בית 2–3): "וְאֵיךְ אֵלֵךְ לְבַדִּי?", "וְאֵיךְ אֵשֵׁב יְחִידִי?", "וְאֵיךְ יְדַעַךְ מְאוֹרִי?", "וְאֵיךְ אֶצְעַן?"
- כל שאלה באה אחרי כינוי של האל, והתשובה ברורה: אי אפשר.
- התרומה: השאלות מבטאות ביטחון גמור, ולא ספק; החזרה על "וְאֵיךְ" יוצרת רצף נלהב ומחזקת את ההצהרה "בְּכָל לִבִּי".

שאלה 22

א.

- ההטפה: פעלי ציווי אל הנפש: "שִׂחִי לָאֵל... וְרוּצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ" (בית 1), "פְּנִי" ו"וְלָמָּה תִרְדְּפִי הֶבֶל" (בית 2), "דְּעִי" (בית 4), "זְמִירוֹת קַדְּמִי" (בית 6).
- התכונות האלוהיות: "יְחִידָה" (כמו האל האחד); "מְשׁוּלָה אַתְּ בְּחַיּוּתֵךְ לְאֵל חַי, / אֲשֶׁר נֶעְלָם כְּמוֹ אַתְּ נַעֲלָמָה" (בית 3): חיה ונסתרת; "טְהוֹרָה אַתְּ וְתַמָּה" כמו יוצרה (בית 4); נושאת את הגוף כמו שהאל נושא את השמים (בית 5).
- עמדה: אין סתירה. הדמיון לאל הוא הנימוק להטפה: מפני שהנפש אלוהית, מקומה אצל האל ולא ב"הֶבֶל". "דְּעִי כִּי כֵן" – ההטפה היא תזכורת לנפש מי היא.
- אפשר גם: לראות מתח – הנפש האלוהית שקועה בגוף ובהבל ולכן צריכה תוכחה; זה המתח בין מעלתה למצבה, ולא סתירה.

ב.

- שיבוץ: "שִׂחִי" – ישעיהו נא, כג ("שחי ונעברה"), כאן במובן של השתחוויה לאל; "קְרַבִי, בָּרֲכוּ" – תהלים קג, א ("ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו"); "תְּהַלֵּל כֹּל נְשָׁמָה" – תהלים קנ, ו ("כל הנשמה תהלל יה").
- תפארת החתימה: השיר מסתיים במילים "כֹּל נְשָׁמָה", שמובילות אל תפילת "נשמת כל חי"; השיר הוא רשות לנשמת, והסיום מחבר את הנפש היחידה אל כל הנשמות ואל התפילה.

שאלה 23

- מגוננת: "כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה" (בית 1); "חָרַד חָרְדָה עָלַי, / עַל־בְּנָהּ, עַל־יְחִידָהּ" (בית 2) – אהבת אם; "שָׁכָה בִּכְנָפָהּ הַשְּׁבוּרָה בַּעֲדִי" (בית 5).
- מגבילה: "וּכְשֶׁצַּר־לִי הַמָּקוֹם מִתַּחַת לִכְנָפָהּ" (בית 4); "כָּבְשָׁה רֹאשָׁהּ בִּכְתֵפִי, וְדִמְעָתָהּ עַל־דַּדִּי / גְּמָרְתִי נָטָפָה" – החיבוק מונע ממנו לקום; הדמעה מעכבת אותו.
- השילוב: אותו סמל, הכנף, מגן וכולא; הכנף "הַשְּׁבוּרָה" – השכינה חלשה ונרדפת ("נִתְגָּרְשָׁה מִכָּל־הַזָּוִיּוֹת", בית 3), ולכן קשה לעזוב אותה.
- הקונפליקט: בין נאמנות לעולם המסורת, לבית המדרש ולשכינה הבודדה, לבין הכמיהה אל "לַחֲלוֹן, לָאוֹר" (בית 4), שאליהם "נָשָׂא הָרוּחַ" את כולם (בית 1).
- הסיום: הדובר שומע בבכייה "קִינָה עַתִּיקָה" ו"בַּקָּשָׁה וַחֲרָדָה" (בית 6), והשיר נגמר בקו מפריד, בלי הכרעה.

שאלה 24

- לפני ההיפוך (בתים 1–2): שתיקה וחושך מאיימים: "וְכָל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שׁוֹתֵק"; "שְׁחוֹר הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ כּוֹבֵשׁ, / מַרְכִּיב צֵל עַל־צֵל"; "כּוֹכָב אַחַר כּוֹכָב נוֹפֵל" – העולם כאילו בולע הכול.
- ההיפוך (בית 3): "וּבְהִשְׁתַּתֵּק כָּל־הָעוֹלָם, / אַרְגִּישׁ: לִבִּי עֵר וּמְדַבֵּר" – דווקא השתיקה מאפשרת לשמוע את הלב; "מַעְיָן טָהוֹר אֶחָד / הוֹמֶה... וּמִתְגַּבֵּר".
- קול הלב (בתים 4–5): מנחם: הכוכב שנפל "לֹא שֶׁלְּךָ הוּא"; "עוֹד שֶׁלְּךָ קָבוּעַ אֵיתָן".
- הסיום (בית 6): "לִי אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד — / הוּא הָעוֹלָם שֶׁבִּלְבָבִי": העולם החיצון השותק מתחלף בעולם הפנימי.
- ההיפוך מתרחש בבית 3; הוא נבנה בעזרת חזרה על "וּבְהִשְׁתַּתֵּק כָּל־הָעוֹלָם" (בתים 3, 6) והניגוד שתיקה–דיבור.

שאלה 25

- העימות: בין תרבות המזרח, שממנה בא הדובר, לבין תרבות המערב, שהוא "לומד" עכשיו.
- המזרח: "טַעַם עָרֶק וְרֵיחַ זְעַפְרָן צוֹרֵב", "סְנוֹקֶר / בְּקָפֶה מַרְקוֹ / בְּלֹד" – חושים חזקים, מקום ממשי, עולם עממי.
- המערב: "גְּלִידָה מִבְּדֹלַח", "תֵּבוֹת נְגִינָה עַתִּיקוֹת", "כְּרִיכוֹת שֶׁל שֶׁקְסְפִּיר", "חָתוּל סִיָּמִי", "סָלוֹן יָרֹק" – מעודן, אירופי, של בית עשיר.
- "מָה אַתֶּם רוֹצִים מִמֶּנִּי" – העימות כבר בפתיחה: הדובר מתגונן מפני המזרח שרודף אותו, ובאותה מידה מפני הלחץ להשתנות.
- "אֲנִי לוֹמֵד" / "מְלַמְּדוֹת אוֹתִי" – ההתמערבות היא לימוד, לא טבע; "לְהָרִיחַ כְּרִיכוֹת" – הריחות מוחלפים.
- "חֲבֵרִים." בסוף – אירוניה ובדידות; השם "תיקון הריחות" אירוני: האם "התיקון" הוא תיקון או מחיקה?

שאלה 26

- יחסו של הדובר למזרח: אהבה, הזדהות וגאווה, בהומור ובחיבה.
- המזרח כתרבות גבוהה ועתיקה: "הַכֶּתֶר" על ראש "קְלֵיאוֹפַּטְרָה"; משורר פרסי; "מַחְמוּד דַּרְוִישׁ"; "מֶחַמָּד עַבְּד אֶל־וַוהַאבּ".
- המזרח כיומיומי ואישי: "גַּרְגִּיר חוּמּוֹס" ב"צַלַּחַת טְחִינָה"; השפם של סבא, "בַּקְבּוּק הָעַרַק" שהסתיר מסבתא; "הַדֶּקֶל שֶׁשָּׁתְלוּ הוֹרַי / עַל שְׂפַת הַחֶדֶקֶל".
- ערבוב הגבוה והנמוך וההגזמה ("בְּבוֹר פּוֹטֶנְצְיָאל אֵין־סוֹפִי") – הומור וחיבה, לא לעג.
- המזרח כאהבה ורגש: "הַדָּם הַמַּבְעִיר", "הָרֶגַע בּוֹ אֶפְשָׁר לְהַגִּיד לְמִישֶׁהִי"; הנימוס "תְּפַדַּל" ו"סַחְתֵּין".
- האנפורה "מִזְרָח הוּא" – הגדרה מחדש, כמו המנון; הסיום: המקום "מְמֻנּוּ זוֹרַחַת בְּכָל בֹּקֶר / הַשֶּׁמֶשׁ" – מקור האור והחיים.

שאלה 27

- הבקשה: שהאל יעשה את בני האדם "קְטַנְטַנִּים... מְאֹד", "בְּגֹדֶל זֶרֶת", "פִּצְפּוֹנִים".
- משמעות 1 – ענווה מול גדולת האל והיקום: "מִתַּחַת לַגַּלַקְסְיוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁלְּךָ", "לַשְּׁמָשׁוֹת... וְהָאוֹר הָעַז שֶׁלְּךָ": האדם מכיר בקטנותו.
- משמעות 2 – שחרור מן הצורך לדעת ולהבין: "לֹא נִרְאִים, לֹא מְבִינִים / וְלֹא רוֹאִים בַּכְּלָל מָה יֵּשׁ לְךָ מָה אֵין" – מנוחה מן הסבל שבידיעה; הקטנות כמחסה.
- הצורה: תפילה הפוכה – "אָמֵן" בפתיחה ובסיום; פנייה ישירה, כמעט מתמקחת: "מָה אִכְפַּת לְךָ?"; "בְּבַקָּשָׁה".
- הסיום: "וּנְהַלֶּלְךָ עַל כָּךְ, אָמֵן" – הקטנות אינה עונש אלא מתנה, שעליה מהללים; שם השיר "מזמור".

שאלה 28

- האל מאופיין כרחוק ושותק, שלא הביא "חִדּוּשׁ" זמן רב; הדובר פונה אליו בלשון יומיומית ובוטה: "בְּחַיֶּיךָ", "שַׁחְרֵר לָנוּ כְּבָר מַשֶּׁהוּ", "בִּיג־דִּיל".
- הניגוד לאל המקראי: "לֹא קוֹלוֹת וּבְרָקִים" (מעמד הר סיני, שמות יט); "אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים" (שמות לג).
- האל כמבריח: "תַּבְרִיחַ סְעָרָה קְטַנָּה מֵעֵבֶר לַגְּבוּל", "תַּחְבִּיא בְּתָא הַמִּטְעָן / שֶׁבֶר רְעָבוֹן" – יכול לעזור רק בסתר, בקטן.
- האל ששאלות קשות עומדות מולו: "(אֲפִלּוּ לֹא אֵיפֹה הָיִיתָ בַּשּׁוֹאָה)" – בסוגריים: ההאשמה מוכנעת, אבל קיימת.
- תפקידו בחיי האדם: לתת משמעות לחיים "הַיְבֵשִׁים", לחדש; "הַמְּסוּרִים בְּיָדֶיךָ" (מתפילת "מודים") – בכל זאת האדם תלוי בו.
- מסקנה: אמונה מפוכחת: הציפיות צנועות ("עַל כָּל פֶּרוּר"), אבל הפנייה אל האל נמשכת.

פרק שני – דרמה

שאלה 29

א.

- הטרגדיה: "אנטיגונה" (סופוקלס). הדמות המרכזית: אנטיגונה.
- המטרה: לקבור את אחיה פולינקס, שנהרג במלחמה מול אחיו אטאוקלס, ולמלא את חובתה למשפחה ולאלים.
- הדמות שחוסמת: קריאון, מלך תבי, שגזר שאטאוקלס ייקבר בכבוד ופולינקס יושלך בלי קבורה, ומי שיקבור אותו יומת.
- סיבותיו: נאמנות למדינה (פולינקס תקף את עירו, ואין לכבד בוגד כמו מגן); שמירה על סמכות החוק והשלטון; גאווה והיבריס, וגם סירוב להיכנע לאישה.
- גם איסמנה מסרבת לעזור לאנטיגונה, מפחד ומחולשה, אבל אינה מנסה לעצור אותה.
- העימות: חוק המלך מול החוקים הלא־כתובים של האלים.

ב.

- עמדה: אנטיגונה הגשימה את מטרתה העיקרית, אבל במחיר חייה.
- קריאון גזר להכניס אותה חיה אל מערה סגורה. הנביא טרסיאס מזהיר אותו שהאלים כועסים, והוא נכנע: הולך קודם לקבור את פולינקס, ורק אחר כך אל המערה.
- כלומר, פולינקס נקבר, ודווקא בידי קריאון: חוקי האלים ניצחו.
- אבל אנטיגונה כבר תלתה את עצמה; היימון מתאבד לידה, ואשת קריאון מתאבדת. הרצון לחיות, להינשא, לא הוגשם.
- לכן ההצלחה טרגית: הצדק שלה מוכח, אבל רק אחרי מותה.

שאלה 30

- הטרגדיה: "מקבת" (שקספיר).
- קטע ראשון: השיחה בין מקבת לליידי מקבת לפני רצח דנקן (מערכה 1). מקבת מהסס ומודיע שלא ימשיכו; ליידי מקבת מאשימה אותו בפחדנות, פוגעת בגבריותו ומציגה את התוכנית: לשכר את השומרים ולהטיל עליהם את האשמה. מקבת משתכנע.
- למה מכריע: זו נקודת ההכרעה, שבה המחשבה הופכת למעשה; בלי הקטע אין רצח ואין טרגדיה. הוא חושף את הטעות הטרגית: שאפתנות שגוברת על המצפון.
- קטע שני: הביקור השני אצל המכשפות (מערכה 4): הן מזהירות מפני מקדוף, ומבטיחות שאיש שנולד מאישה לא יפגע בו, ושלא יובס עד שיער בירנם יעלה אל דנסינן.
- למה מכריע: הנבואות הדו־משמעיות נותנות למקבת ביטחון שקרי; הוא שולח להרוג את אשתו וילדיו של מקדוף, וכך מניע את סיומו. בסיום יער בירנם "זז" (חיילים נושאים ענפים), ומקדוף הוצא מרחם אמו לפני זמנו.
- שני הקטעים מראים את הכוחות שדוחפים את מקבת: אשתו והנבואות, ואת אחריותו שלו.
- מדוע דווקא הם: הרצח של דנקן מתרחש מחוץ לבמה; שני הקטעים הם רגעי ההחלטה שמהם נובעת העלילה כולה.

שאלה 31

- המחזה: "בית בובות" (הנריק איבסן). הדמות: נורה. עמדה: כן, נורה לומדת דבר חדש על עצמה ועל נישואיה.
- לפני: היא נראית כ"בובה" ילדותית; בסוד היא לוותה כסף מקרוגסטד, וזייפה את חתימת אביה, כדי להציל את חיי בעלה, והאמינה שהלמר יקריב את עצמו למענה אם הסוד יתגלה.
- מה הוביל ללמידה: המכתב של קרוגסטד; הלמר קורא אותו, מאשים אותה ודואג רק לשמו; כשמגיע המכתב השני הוא "סולח" לה כאילו לא קרה דבר.
- התובנה: הנס שציפתה לו לא קרה; היא הבינה שהייתה בובה אצל אביה ואצל בעלה, ושעליה להכיר את עצמה. גם תפקידה של כריסטינה לינדה, שהחליטה להשאיר את המכתב בתיבה, מכריע.
- התוצאה: נורה עוזבת את הבית וטורקת את הדלת.
- עדות ללמידה: השיחה הרצינית הראשונה בשמונה שנות נישואים; נורה מדברת בשם עצמה, ואומרת שרק שינוי של שניהם יאפשר נישואים אמיתיים.

שאלה 32

א.

- המחזה: "מותו של סוכן" (ארתור מילר). הנושא המרכזי: התפרקותו של אדם שחי על פי חלום ההצלחה האמריקני.
- "מותו": המחזה מתאר את הימים האחרונים בחייו של וילי לומן, ומסתיים בהתאבדותו, כדי שמשפחתו תקבל את כסף הביטוח. המוות כבר בשם: הסוף ידוע, והעניין הוא בדרך.
- "סוכן": וילי מוגדר בשם על פי מקצועו, לא על פי שמו; ערכו נמדד במכירות. כשאינו מוכר הוא מפוטר אחרי שנים רבות בחברה.
- "סוכן" ולא "וילי לומן": אדם מן השורה; גורלו מייצג רבים. הביקורת על חברה שמשליכה אדם כשאינו מועיל עוד.

ב.

- אמצעי ראשון – התפאורה: הבית הקטן של משפחת לומן מוקף בבנייני דירות גבוהים; יש בבית קירות שקופים, והזמן עובר בין הווה לזיכרונות; נשמעת מנגינת חליל.
- המשמעות: האדם הקטן לחוץ ונחנק בעולם העירוני; החלום (הטבע, החליל, העבר) נדחק. וילי אומר שאי אפשר לגדל שם דבר.
- אמצעי שני – אביזרים: הזרעים שווילי שותל בלילה, לפני מותו: רצון להשאיר משהו שצומח. הגרביים שלינדה מתקנת, מול הגרביים החדשים שווילי נתן לאישה בבוסטון: השקר בבית.
- דיאלוג הסיום (הרקוויאם): ביף אומר שלאביו היו חלומות לא נכונים; לינדה אומרת שהיום שילמה את התשלום האחרון על הבית, "אנחנו חופשיים", ואין מי שיגור בו.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

שאלה 33

- הנובלה: "של עכברים ואנשים" (ג'ון סטיינבק).
- הסיום: לני הורג בלי כוונה את אשתו של קרלי ונמלט אל המקום ליד הנהר שג'ורג' אמר לו לחזור אליו; ג'ורג' מוצא אותו לפני הרודפים, מספר לו שוב על החווה שתהיה להם, ויורה בו בעורפו באקדח של קרלסון. סלים מנחם את ג'ורג', וקרלסון אינו מבין מה מציק להם.
- מה נפתר: העימות עם קרלי והרודפים; ג'ורג' חוסך מלני מוות אכזרי בידי ההמון. החזרה לנהר יוצרת מבנה מעגלי.
- מה נשאר בלתי פתור: החלום על חווה משלהם מת; ג'ורג' נשאר לבד; הבדידות, החולשה מול החזק, העולם שאין בו מקום לחריגים. האנלוגיה לכלב של קנדי.
- עמדה: הסיום פותר את העלילה, אבל משאיר את הבעיות האנושיות בלתי פתורות, ובכך כוחו.
- גם שם הנובלה (משיר של רוברט ברנס: התוכניות של עכברים ושל אנשים משתבשות) מרמז שהחלום אינו ניתן להגשמה; בסוף ג'ורג' הוא שנשאר לבד.

שאלה 34

- הרומאן: "גטסבי הגדול" (פ' סקוט פיצג'רלד). הסביבה: ניו יורק ולונג איילנד בשנות העשרים: עושר, מסיבות, ופער בין "כסף חדש" (וסט אג) לבין "כסף ישן" (איסט אג).
- דמות ראשונה – גטסבי: נולד ג'יימס גץ, בן לאיכרים עניים; הסביבה מלמדת אותו שמעמד וכסף יקנו לו את דייזי. הוא מתעשר בדרכים מפוקפקות, קונה אחוזה מול ביתה ועורך מסיבות ענק כדי שתגיע. הוא ממציא לעצמו עבר.
- אבל החברה הוותיקה אינה מקבלת אותו: טום חושף את מקור עושרו, ודייזי נשארת עם טום.
- דמות שנייה – דייזי: גדלה בעושר ובביטחון; גטסבי אומר שקולה "מלא כסף". כשהיא צריכה לבחור, היא בוחרת בביטחון של טום. אחרי שהיא דורסת את מירטל, היא ובעלה נסוגים אל כספם, ואינה באה להלוויית גטסבי.
- המשמעות: הסביבה החברתית מעצבת את חלומו של גטסבי ואת אדישותה של דייזי; ביקורת על חברה שבה הכסף קובע.
- הסיום: כמעט איש מאורחי המסיבות אינו בא להלוויה; ניק מסכם שכולם באו מן המערב התיכון ולא התאימו לחיי המזרח.

שאלה 35

- ההקשר: הדיאלוג מתרחש במשרד האהבה, אחרי מעצרו של וינסטון; אובריאן הוא החוקר שמענה אותו.
- רעיון 1 – האח הגדול הוא סמל ולא אדם: "האח הגדול הוא התגלמותה של המפלגה"; ספק אם הוא קיים כאדם; פולחן האישיות מחזק את השלטון.
- רעיון 2 – הקיום נקבע בידי המפלגה: "האם הוא קיים בו באופן שאני קיים?" / "אתה אינך קיים". המפלגה מוחקת אנשים מן ההיסטוריה (כמו סיים); המחיקה היא האיום.
- רעיון 3 – שליטה במציאות ובאמת: מה שהמפלגה אומרת – קיים; מה שאינו בזיכרון הקולקטיבי – אינו קיים (שכתוב העבר במשרד האמת).
- רעיון 4 – שבירת הפרט: וינסטון מחפש עוגן, ונענה בביטול עצמו; בסיום הוא אוהב את האח הגדול.
- רעיון 5 – החשיבה הכפולה: "אתה אינך קיים" נאמר לאדם שיושב מול אובריאן; המפלגה דורשת לקבל סתירה כאמת.

כל הבגרויות בספרות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/literature